

آقای شیخ الرئیس فرمودند امیدوارم که تشکیلات محاکم شرعی هم پیشنهاد مجلس بشود و بگذرد و منضم باین قانون شود آنوقت رجوع شود به محاکمی که قانونا معین شده است که صلاحیت و ترتیب جریان آنها معین بشود .

معاضد السلطنه - این جا دو فقره مذاکره شد یکی از آن دو فقره درست جواب داده نشد بعضی از آقایان بعضی از روزها اینجا اظهار میکنند که هر قانونی که از مجلس بگذرد اگر موافق شرع نباشد بموقع اجرا گذاشته نخواهد شد بنده مکرر می بینم که هر روز این مطلب را اظهار می کنند مجلس و این مثل این است که اعضای مجلس اشخاصی هستند که از بسکی دنیا آمده اند یا اینکه آن وزیر می باشد که این قانون را نوشته بکلی از قوانین شرعی بی اطلاع است آن وزیر بیکه این قانون را نوشته و آورده است اهل این مملکت است و از تمام قوانین شرعی مطلع است و همه مسلمانند در این مجلس تمام این و کلاهی که هستند اغلبشان مجتهد هستند یا فریب الاجتهاد می باشند قوانینی هم که می گذرد مسلماً موافق قوانین شرعی است چرا باید این مذاکرات بشود که مردمانیکه اینجا نیستند و در خارج هیچ اطلاعی ندارند اذهانشان مشرب بشود و بگوید اشخاصیکه در مجلس هستند از قوانین شرعی بی اطلاعند من از شما سوال میکنم آیا کدام قانون شرع نبوده است پس خواهش می کنم از این آقایان که دیگر این اظهارات را نکنند قوانینی که از مجلس که از زیر دست خودشان می گذرد چطور مخالف شرع است مسئله دویم این بود که آقای فهم الملک سوال کرده بودند که این قانون که از مجلس بگذرد آیا اجرا خواهد شد یا مثل قانون اداری وزارت اوقاف تعطیل خواهد شد چون بنده مخالفت کردم که دو هزار تومان داده شود و میگفتم که علی المجاله ما باین زودی اداره اوقاف را لازم نداریم لازم می دانم عرض کنم راست است که اغلب قوانین که می گذرد برور بموقع اجرا گذارده میشود مثل این اینکه قوانینی که از برای وزارت داخله از مجلس سابق گذشت و هنوز بموقع اجرا گذاشته نشده است این تمام بواسطه ضیق مالیه بود و امروز این سوالی را که کردند حق داشتند و می بایست سوال کنند که تمام وزراء حاضرند که این قانون که می گذرد بموقع اجرا گذارده شود در تمام مملکت یا اینکه اختصاص خواهد داشت به بعضی جاها اگر تمام اهالی این مملکت می دانستند که قوانین عدلیه چه چیز است و مالیاتشان را میدادند و کسر بودجه نداشتیم در مملکت تمام این قوانینی که از مملکت می گذشت در تمام دهها و قصبات تشکیل می شد و تمام تظلمات مردم رسیدگی می کردند و از یک طرف ما می بینیم تمام این خون ریزیها که شده است برای عدلیه بوده اگر برای این عدالت نبود این خون ریزیها نمی شد چون مردم در تحت

ظلم و فشار حکام مستبدین بوده اند این بود که این همه خون ریزیها و هیجانها کردند که مجلس منعقد شده و تشکیل محاکم عدالت برای آنها بشود پس این همه خون ریزیها که شده است پس کسی نمی گوید که عدلیه نباشد ولی عدلیه در تمام نقاط ایران در موقعی که دایر خواهد شد که (۱۴) کرور کسر بودجه نداشته باشیم آن کابینه سابق پیشنهاد کرد که (۱۴) کرور کسر داریم حالا اگر (۱۴) کرور نباشد (۸) کرور که هست باین ملاحظات آن روز گفتیم امروز این دوهزار تومان را ندهید چون کسر بودجه داشتیم و در اغلب جاها بعضی اشرار اغتشاش و تمندی می کردند و مالیات بطور صحیح وصول نشده بود گفتیم این پولها بیکه داریم خرج توپ و تفنگ و قشون کنیم و تا بتوانیم خرج اسلحه بکنیم امروز در تمام دنیا بلکه همیشه

سر نیزه پیش میبرد هر چه هست سر نیزه پیش می برد خوب است همه چشم و گوشمان را باز کنیم به بینیم در مملکت ما چه داریم و مردم چه می خواهند مردم عدالت را می خواهند عدالت از چه راه می شود تهیه کرد از سر نیزه تا سر نیزه نداشته باشیم نمی توانیم نه حق خودمان را حفظ کنیم نه حقوق رعایای خودمان و نه شرافت خودمان را حفظ و نگامداری بکنیم پس از همه چیز واجب تر بحال حالیه ما این است که توپ و تفنگ و اسلحه بخرند و قشون حاضر کنند که حفظ حیثیات خودمان را بکنیم در اینصورت بنده باز عرض می کنم توپ و تفنگ قشون لازم است و برای قشون پول لازم است که سر باز بگیرند که جلو آن اشخاصی را که می خواهند ظلم بکنند تمندی بکنند بگیرند از اشراریکه در مملکت شرارت میکنند بگیرند و الا زارع نمی تواند زراعت خودش را بکند و با سودگی مالیات خودش را بدهد آنطور که عرض کردم توپ و تفنگ و تفنگ لازم است برای این مملکت و امروز اگر تمام مردم زمان یومیه خودشان بدهند باز باید توپ و تفنگ و تفنگ بخرند و جلو گیری از اشرار بکنند و عدلیه را باز کنند و قوانین خودشان را اجرا کنند و حفظ امنیت و ناموس مردم را بکنند این بود که عرض کردم بدون سر نیزه ممکن نیست حفظ حقوق مردم را کرد و هر وقت هم بخواهند پولی خرجی تقاضا کنند رای نمی دهم و همین عریض خودم را تکرار خواهم کرد که باید این پولها خرج تفنگ و تفنگ و صرف نظام و امنیت مردم بشود

آقامحمد پروجردی - بنده عرض نکردم که مخالفت با قانون شرع دارد عرض کردم فرضاً هر ماده که خلاف قانون شرع باشد قانونیت ندارد و از باب این که نماینده حق نظر دارد حق اظهار عقیده دارد و حق دارد رای خودش را اظهار کند این عرض را نمودم والا در لایحه وزرا احتمال این که بعضی چیزها مطابق شرع باشد ندام .

آقای شیخ ابراهیم - بعقیده بنده دیگر باید در کلیات رای گرفت حالا اگر دقتی دارد آن را بگذاریم بمانند این تشکیل محاکم عدلیه باین ترتیب لازم و ضرور است یا نه اگر بفرمائید باین ترتیب ضرور نیست سوال می کنم باید این قوانین برای تشکیل محاکم عدلیه وضع شود یا خیر اگر بگویند که وضع شود ولی این چیزهای دیگر هم وضع شود

من میگویم چیزهای دیگر باید وضع شود ولی آنکه مانع از این نیست بعد از آنکه این رای را دادیم آنرا هم پیشنهاد میکنند رای میدهم بعد از آنکه رای دادید داخل شور مواد میشود بعد از آن چیز دیگر را باید نوشت شرعیات را هم باید اداره کرد این که مانع آنها نیست ملاحظه بفرمائید کمیسیون بهمین ملاحظه آماده را تغییر داد باینماده چون دیوان عدالت عظمی و محاکم عدلیه مرجع تظلمات عمومی هستند لهذا محاکم عدلیه در تحت ریاست عالی وزارت عدلیه بترتیب مواد آتی تشکیل میشود میخواهد تشکیلات این را بگوید که البته ترتیب اداره خواهیم داد این مانع از اینها نیست خیلی مقدمات لازم دارد .

رئیس - گمان میکنم که مذاکره کافی است پس رای میگیریم بر اینکه شور در کلیات قانون تشکیلات عدلیه را ختم کنیم و در جلسه آتی شروع کنیم در مذاکرات مواد آن کسانیکه تصویب میکنند داخل شدن شور در این مواد را قیام نمایند (اغلب قیام نمودند و با کثرت تصویب شد) .

رئیس - دستور جلسه آتی اخذ رای در باب دوهزار تومان برای اداره اوقاف رایورت کمیسیون بودجه در باب برقراری ماهی یکصد تومان در باره شجیع السلطان بانه رایورت کمیسیون مبتکرات راجع در باب طرح آقای حاجی فاتح الملک راجع بایلات ایضا رایورت کمیسیون عدلیه .

معزز الملک - بعقیده بنده ما این یکسال در تعیین دستور خودمان آن دقتی را که باید بکنیم نکردیم مثلاً تشکیلات عدلیه جزء دستور گذشته شده است در صورتیکه عقیده من مخالف است که این جزء دستور آمده است من هیچ ضرر نمی بینم که در روز بعد جزء دستور میگذاشتیم که امان نظری بشود و تمام شود (مجلس تقریباً یک ساعت و نیم از شب گذشته ختم شد) .

جلسه ۱۶۸

صورت مذاکرات روز چهارشنبه ۲۹ شهر شوال المکرم ۱۳۲۸

مجلس دو ساعت و نیم قبل از غروب آفتاب در تحت ریاست آقای ذکاء الملک تشکیل شد صورت مجلس روز سه شنبه را آقای معاضد الملک قرائت نمودند - آقایان قوام الاسلام - نوبری - حاجی میرزا آقا - آقاسید محمد رضا - آقاسید علی آقا سپهدار اعظم - تربیت - دکتر امیر خان بدون اجازه آقایان حاج سید نصرالله و آقاسید حسین گزازی با اجازه غائب بودند .

آقایان دهخدا - دکتر اسمعیل خان - حاج وکیل الرعایا - نیر السلطان بوقت مقرر حاضر نشده آقایان حاجی میرزا زین العابدین قمی - حاجی مصدق الممالک حاجی امام جمعه - مریم بودند .

رئیس - در صورت مجلس ملاحظاتی هست بفرمائید .

دکتر امیر خان - بنده دیروز به مناسبت وفات یکی از اخوی زاده هانتوانستم حاضر شوم و اجازه هم خواستم حال معلوم میشود مراجع غائبین بدون اجازه نوشته اند .

تربیت - بنده تابعال هیچوقت از مجلس غائب نشدم دیروز چون تب داشتم نتوانستم حاضر شوم .

آقای شیخ علی شیرازی - در باب آقای

صنایع الدوله بمدار وزارتشان باید استعفاشان بمجلس بیاید یکی هم در باب دستور جلسه بعد استعفا میکنند انتخاب دوفتر نماینده در دستور فرار داده شود.

ارباب کیخسرو - آن پیشنهادی را که من کرده ام راجع بطبع لوایح نیست راجع به طبع فهرست عرایض است.

حاجی محمد کریم خان قشقانی - در باب پیشنهاد بنده که دو ماه است طبع و توزیع شده است علت اینستکه بمجلس نماینده چیست بنده محض خدمت بملت و دولت بوده است که این طرح را برای سوارباشندگان کرده ام علت و سبب چه بوده است که این قدر تأخیر شده است.

رئیس - پیشنهاد جنابعالی بایشان آقای حاج فاتح الملک متحدالأمال است و امروز هم جزء دستور است.

میرزا ملک - بنده میخواستم عرض کنم در باب مسئله مهمی که از مجلس گذشته است و بدبختانه نتیجه خارجی نمی بینیم یعنی در باب مستخدمین خارجه آباد این باب از هیئت رئیس به هیئت وزرا اختطاری شده است که اقداماتی بکنند یاخیر برای این که این موقع موقتی نیست که اینقدر منتظر شد اگر بنا بشود که اعنا نکنیم و وقتی اینکار بکنند از آن هیچ نتیجه نخواهیم برد.

رئیس - هیئت رئیس تکلیفش این بود که هر قانونی با اجازه که از مجلس گذشته به هیئت وزراء اختطار کنند که از طرف آنها اقدام در اجرای آن بشود.

حاج شیخ الرئیس - چون مخبر کمیسیون حاضر نیست بنده به نیابت او عرض میکنم که آقای سعید عبدالعسین بواسطه ضنف باصره از عضویت کمیسیون استعفاء کرده است مقرر فرمائید که از ششمه اول کسی که مناسب با آن کار و شغل داشته باشد بجای ایشان انتخاب کنند.

رئیس - ایشان استه اه را فرستاده بودند بنده هم فرستادم شعبه که بجای ایشان انتخاب کنند آقایان مسبق هستند يك اعتباری خواسته شده بود برای اداره اوقاف و در آن باب جلسه قبل بعد از مذاکرات زیاد اخذ رای شده نتیجه بدست نیامد این است که امروز رای گرفته میشود برای اعتبار این دو هزار تومان که رد و قبول آن معلوم شود و چونکه در این باب مذاکرات زیاد بعمل آمده است عقیده ام اینست که دیگر مذاکرات لازم نیست باید رای گرفت که تکلیف آن معلوم شود.

محمد هاشم میرزا - بریر روز تا حالا کمان میکنم هیچ چیز تازه بر افکار و کلاه افزوده باشد و اگر رای بگیریم باز همان آراء سابق خواهد بود اگر بنا بشود مذاکره شود شاید اکثریت رد یا قبول حاصل بشود.

رئیس - صحیح است که میفرمائید مذاکره شود ولی آنقدر مذاکرات در جلسه گذشته شده است که بنده دیگر نظریاتی باقی نمی دانم که مذاکره بشود تصور میکنم چیز تازه گفته نخواهد شد آنچه دلیل برضد و برآمد این اعتبار باید گفته شود گفته شد (جمعی گفتند لازم است در این خصوص مقداری مذاکره شود).

آقامیرزا احمد - نظریات آقایان در

جلسه که در آن صحبت اوقاف شد خیلی مختلف بود تقریباً چهار نظر بود یکی اینکه عجلاناً توفیق باشد تا وقتی که اقتضا کرد يك مدتی گذشت آن وقت تاسیس شود و این رای آقای معاضد السلطنه و دکتر اسمعیل خان بود و نظر دیگر این بود که این اداره باقی باشد ولی چون بودجه کل هنوز تصویب نشده وقتی که تصویب شد به مجلس آمد آنوقت تصویب شود و آقای حاجی آقامیچو میگفتند و نظر دیگر این بود که بعضی میگفتند که این اداره باقی بماند ولی در تحت اداره عامه باشد مثل ادارات نمک و غیره که در تحت اداره فوائدها است دیگری میگفت که باید تصویب شود بودجه اش بگذرد و منتظر بودجه کل نباید باشیم بنده چون معتقد باین رای اخیری هستم که رای چهارمی است لازم است که يك مطلب را اساساً عرض کنم که این مطلب راجع بشعب و فروع اداره نبود و نظریات آقای معاضد السلطنه و آقایان دیگر را که ضیق مالی مملکت را ملاحظه دارند قبول دارم ولی عرض میکنم مثلاً اگر ما يك اداره با اساسی داشته باشیم و شعب و فروع زیادی داشته باشد هیچ منافات ندارد که از آن فروع و شعب بکاهیم ولی نظر فروع را در اساسی نباید کرد که چون پول نداریم يك اداره اساسی را هم که لازم و محتاج الیه است در واقع يك شعبه دائره کوچکی است باید از میان برد مثلا محاکم صلحیه که در عدلیه تشکیل شده است یا آنکه سابقاً تشکیل شده است امروز ممکن است اگر زیادی است ادارتش را موقوف داشت ولی عدلیه را هیچ نمی شود موقوف داشت ما باید امروزه بدو چیز قنات کنیم یکی اینکه همین اداره مختصر اوقاف که باقی است باقی باشد و یکی ششمه دوایر جزء آن برای آن زیاد بکنیم از این جهت است که عرض میکنم اداره اساسی را که میفرمائید مخارج آن دو هزار تومان مجموعاً تقریباً دوازده هزار تومان میشود زیاد است بنده این را نسبت بی بودجه مملکتی همچو وقتی زیاد نمی دانم و هیچ لطمه و صدمه هم بی بودجه مملکتی نمی زند دو هزار تومان يك اعتباری است که به اداره اوقاف داده می شود هر قدر با ملاحظه صرفه توانستند خرج میکنند و زیادی آن را با وزارت مالیه محسوب می دارند و فرقی که اداره اوقاف دارد يك فرقی است که ما خیلی باید تمیق کنیم سایر ادارات قبل از تشکیل مجلس یا در ابتدای تشکیل مجلس تمام تشکیل و يك بودجه موقتی از آنها بمجلس آمد و نشست و از همان میزان حقوق میدهند ولی این اداره چون از اول سال تشکیل شده و بودجه موقتی نداشته است تقریباً هفت ماه است که بی حقوق مانده است و امروز هیچ انصاف نیست که ما بآنها حقوق ندهیم بگوئیم بماند تا بودجه کل بمجلس بیاید.

شده است که اگر در يك همچو مشکلی اقدام تبهید رای شود که با تاحل آن مشکل نشود نتوانیم تجدید رای کنیم و بنا بود مسکوت عنه بماند تا تکلیفی برای آن داده شود.

رئیس - همچو قراری داده نشده است که اگر در يك مسئله رای گرفتیم و شکوکت قید شد آن مطلب همینطور مسکوت عنه بماند اگر بنا بر این باشد خیلی از امور مملکت باید موقوف بماند و ما همچو فهمیدیم چکنیم باید دو باره رای بگیریم حالا آن مسئله مشکل رجوع شده است به کمیسیون تفسیر که در این باب يك ملاحظه و امان نظری کرده رای خود را اظهار بدارند که آیا امتناع را جزء رای دهندگان محسوب بداریم یا محسوب نداریم اگر امتناع کنندگان جزء رای دهندگان محسوب شدند آنوقت هیچ تردیدی حاصل نمیشود یعنی همان رای نتیجه میدهد در هر صورت این مطلب مستزم این است که این مطلب همینطور مسکوت عنه بماند برای اینکه این اداره می خواهد تکلیف خودش را بدارد که آيا بمجلس وجود این اداره را لازم دارد یا ندارد اگر تصویب کرد اداره موجود خواهد بود و اگر نکرد هم خواهد خورد در هر صورت مجلس را نمیشود تکلیف گذاشت در اساسی نباید کرد که چون پول نداریم يك اداره اساسی را هم که لازم و محتاج الیه است در واقع يك شعبه دائره کوچکی است باید از میان برد مثلا محاکم صلحیه که در عدلیه تشکیل شده است یا آنکه سابقاً تشکیل شده است امروز ممکن است اگر زیادی است ادارتش را موقوف داشت ولی عدلیه را هیچ نمی شود موقوف داشت ما باید امروزه بدو چیز قنات کنیم یکی اینکه همین اداره مختصر اوقاف که باقی است باقی باشد و یکی ششمه دوایر جزء آن برای آن زیاد بکنیم از این جهت است که عرض میکنم اداره اساسی را که میفرمائید مخارج آن دو هزار تومان مجموعاً تقریباً دوازده هزار تومان میشود زیاد است بنده این را نسبت بی بودجه مملکتی همچو وقتی زیاد نمی دانم و هیچ لطمه و صدمه هم بی بودجه مملکتی نمی زند دو هزار تومان يك اعتباری است که به اداره اوقاف داده می شود هر قدر با ملاحظه صرفه توانستند خرج میکنند و زیادی آن را با وزارت مالیه محسوب می دارند و فرقی که اداره اوقاف دارد يك فرقی است که ما خیلی باید تمیق کنیم سایر ادارات قبل از تشکیل مجلس یا در ابتدای تشکیل مجلس تمام تشکیل و يك بودجه موقتی از آنها بمجلس آمد و نشست و از همان میزان حقوق میدهند ولی این اداره چون از اول سال تشکیل شده و بودجه موقتی نداشته است تقریباً هفت ماه است که بی حقوق مانده است و امروز هیچ انصاف نیست که ما بآنها حقوق ندهیم بگوئیم بماند تا بودجه کل بمجلس بیاید.

حاج شیخ علی خراسانی - از وقتی که در آن اطاق بودیم چند وقت بود که رای در بعضی مسائل گرفته شد و نتیجه بدست نیامد یعنی عده رای دهندگان و آن مقداری نبود که اکثریت حاصل شود و خاطر من است که در آن مجلس رای گرفتیم و هم چنین در اینجا قرار بود که در کمیسیون این مشکل حاصل شود حالا می بینیم که قرار بر این

دامنان و سمنان برود بیشتر از دوهزار تومان خرج رای شود که با تاحل آن مشکل نشود نتوانیم تجدید رای کنیم و بنا بود مسکوت عنه بماند تا تکلیفی برای آن داده شود.

رئیس - همچو قراری داده نشده است که اگر در يك مسئله رای گرفتیم و شکوکت قید شد آن مطلب همینطور مسکوت عنه بماند اگر بنا بر این باشد خیلی از امور مملکت باید موقوف بماند و ما همچو فهمیدیم چکنیم باید دو باره رای بگیریم حالا آن مسئله مشکل رجوع شده است به کمیسیون تفسیر که در این باب يك ملاحظه و امان نظری کرده رای خود را اظهار بدارند که آیا امتناع را جزء رای دهندگان محسوب بداریم یا محسوب نداریم اگر امتناع کنندگان جزء رای دهندگان محسوب شدند آنوقت هیچ تردیدی حاصل نمیشود یعنی همان رای نتیجه میدهد در هر صورت این مطلب مستزم این است که این مطلب همینطور مسکوت عنه بماند برای اینکه این اداره می خواهد تکلیف خودش را بدارد که آيا بمجلس وجود این اداره را لازم دارد یا ندارد اگر تصویب کرد اداره موجود خواهد بود و اگر نکرد هم خواهد خورد در هر صورت مجلس را نمیشود تکلیف گذاشت در اساسی نباید کرد که چون پول نداریم يك اداره اساسی را هم که لازم و محتاج الیه است در واقع يك شعبه دائره کوچکی است باید از میان برد مثلا محاکم صلحیه که در عدلیه تشکیل شده است یا آنکه سابقاً تشکیل شده است امروز ممکن است اگر زیادی است ادارتش را موقوف داشت ولی عدلیه را هیچ نمی شود موقوف داشت ما باید امروزه بدو چیز قنات کنیم یکی اینکه همین اداره مختصر اوقاف که باقی است باقی باشد و یکی ششمه دوایر جزء آن برای آن زیاد بکنیم از این جهت است که عرض میکنم اداره اساسی را که میفرمائید مخارج آن دو هزار تومان مجموعاً تقریباً دوازده هزار تومان میشود زیاد است بنده این را نسبت بی بودجه مملکتی همچو وقتی زیاد نمی دانم و هیچ لطمه و صدمه هم بی بودجه مملکتی نمی زند دو هزار تومان يك اعتباری است که به اداره اوقاف داده می شود هر قدر با ملاحظه صرفه توانستند خرج میکنند و زیادی آن را با وزارت مالیه محسوب می دارند و فرقی که اداره اوقاف دارد يك فرقی است که ما خیلی باید تمیق کنیم سایر ادارات قبل از تشکیل مجلس یا در ابتدای تشکیل مجلس تمام تشکیل و يك بودجه موقتی از آنها بمجلس آمد و نشست و از همان میزان حقوق میدهند ولی این اداره چون از اول سال تشکیل شده و بودجه موقتی نداشته است تقریباً هفت ماه است که بی حقوق مانده است و امروز هیچ انصاف نیست که ما بآنها حقوق ندهیم بگوئیم بماند تا بودجه کل بمجلس بیاید.

ارباب کیخسرو - بنده اختطار قانونی دارم این که می فرمائید باید اصل قانون اساسی تفسیر شود بنده نمی دانم کدام جای این اصل باید تفسیر شود برای این که می نویسد در موقع شروع به مذاکرات باید اقلاً دولت از اعضاء مجلس حاضر باشند و هنگام تحصیل رای سه ربع از اعضاء باید حاضر بوده و اکثریت آراء وقتی حاصل می شود که بیش از نصف حضار مجلس رای بدهند و اینجا همین می کند که در موقع اخذ رای باید سه ربع از اعضاء مجلس حاضر باشند و نصف آنها رای بدهند که اکثریت حاصل شود بنده گمانم این است که این اصل هیچ تفسیری لازم نداشته باشد برای اینکه واضح است.

رئیس - چرا اگر ملاحظه کنید خودتان می فرمائید که این اصل می گوید در موقع اخذ رای باید سه ربع از اعضاء حاضر باشند پیش از نصف آنها يك مطلبی را تصدیق کنند یارده نمایند مثلاً اگر عده پنجاه نفر باشد مسلماً ۲۶ نفر رد یا تصویب

کنند معلوم می شود ولی اگر ۲۴ نفر رد یا قبول کنند نمی فهمیم نتیجه چه شده است برای اینکه ندارد بنا بر این اگر دوهزار تومان باید صرف نمی دانیم که امتناع کنندگان جزء حضار محسوب می شوند یاخیر پس لازم است که نظری در این اصل بشود.

آقا شیخ محمد حسین یزدی - اداره اوقاف که تشکیل می شود باید اساساً برای مملکت فایده داشته باشد اگر چه رسم ما این است که ادارات را برای فایده مملکت تشکیل نمیکنیم برای این تشکیل می کنیم که مردم را بنان رسانیم حالا تا اینجا پیش را حاضریم بودجه ما هم اگر کسر دارد پیش بنده چندان اهمیت ندارد ولی بنده همین قدر عرض می کنم اگر هم مضر باشد بحال مملکت باید تشکیل کنیم.

ناصر الاسلام - عرایضی را که در جلسه قبل عرض کردم تکرار نمی کنم همین قدر عرض می کنم کسانی که عقیده شان این است که این دوهزار تومان را که وزیر اوقاف می خواهد بپردازد خوب است این را مقایسه بفرمائید با یاره مخارجی که امروز بالنسبه مهم است که باید صرف آنها بشود و اگر امروز ملاحظه بفرمائید يك اندازه مسبق خواهد شد که این پول امروزه محل ندارد و این تشکیل ادارات با این شرح و بسط امروزه اشکالات برای امورات فراهم آورده نمایندگان باید این ادارات که تشکیل می شود اول يك نظر اساسی در آنها بکنند که مملکت را محتاج يك خرج فوق العاده نکنند و يك پولی را برای يك اداره که امروزه مقتضی نیست خرج نکنند مثل اینکه وقتیکه يك قوه جبری در پشت سر این اداره اوقاف یا سایر ادارات باشد ممکن است کاری از پیش ببرد و بدون آن خرج محض است پس عقیده بنده این است که کاری که امروزه همان اداره قشونی است وقتی که اداره قشونی مامنظم و مرتب شد همه اینها سهل است برای اینکه چنانچه عرض کردم بواسطه قوه جبری ممکن است این ادارات صورت خارجی پیدا کند پس عجلاناً باید جداً در صدد تهیه کردن قوه جبری باشیم بتوانیم بآن قوه قانون تمام ادارات را مجری داریم چنانچه تمام حکماء و بزرگان دنیا اول اساس و پیشرفت کارشان را در این مسئله دانستند و به تجربیات هم معلوم شده است که هر مملکتی که می خواهد امورات اساسی و کارهای او پیش برود باید این اصل را ملاحظه بکنند امروز اداره اوقاف ممکن است که تشکیل بشود ولی می خواهم بدانم قانون آنها باید اجرا بشود یاخیر همان تشکیل اداره کافی است پس وقتیکه اجرای قانون لازم باشد مسلم است که انسان بالطبع متعدی است آنهاستیکه سالهای دراز به میل شخصی و انواع اقسام تشبثات خارجی بدون مجوز شرعی پیاره تصرفات در موقوفات کرده اند و اقدامات غیر مشروع در آنها نموده اند امروز نخواهند گذاشت که کار مملکت باین آسانی پیشرفت نماید و چگونه امروز می توان گفت که اینها را که شما می خرید و می برید خلاف شرع بوده است مگر اینکه يك قوه قهریه اول تهیه شود و از آن اشخاص

جلوگیری کرد تا اینکه اوقاف به مصرف خودش صرف شود این عقیده بنده است و الا مسئله دوهزار تومان هیچ اهمیتی ندارد ولی همانطوریکه آقایان گفتند قبل از گذشتن بودجه کل باین اعتبارها اهمیت ندادیم تا اینکه کار ما اینجا کشیده است که سال قریب با تمام و هنوز از بودجه خبری نیست.

آقا سعید حسین اردبیلی - آقایانی که قبل از بنده فرمایشات کردند مخالف بنده هستند از این جهت لازم است چند کلمه عرض کنم این مسئله آنقدر اهمیت ندارد مانمی دانیم که این دوهزار تومان که بوزارت اوقاف اعتبار داده می شود در مقابل از عوایدی حاصل خواهد شد و يك انتظامات کلی برای ما خواهد شد و الا مثلاً يك مبلغی را مادر ضن بودجه اعتبار می دهیم با اداره مباشرت در صورتیکه شاید چندین برابر این دوهزار تومان باشد و این برای اینست که شاید يك مصارف فوق العاده که پیش می آید يك محل در مقابل آن باشد این هم نظیر همان است اگر ما این نظر را باین ترتیب که گفته میشود تمام کنیم پس باید آن اعتباریکه در بودجه مجلس منظور شد آنرا هم تصویب بکنیم و در صورتی که خود آقای معاون وزارت فوائدها عامه میگوید بودجه این اداره نوشته شده است و تمام آن ۱۲ هزار تومان است دیگر لازم باین مذاکرات نیست فرض میکنیم این بودجه آمد بمجلس آنوقت هر قدر خواسته باشیم صرفه جوئی کنیم اقلش که باید نصفش تصویب شود و الا باید بگوئیم که این اداره اصلاح لازم نیست آنوقت که آنرا تصویب کردیم این مبلغ از آن بابت محسوب میشود در صورتی که میدانیم مقابل این بودجه چندین برابر عایدات خواهد داشت حالا آقایان بعضی ها می فرمایند نظر بکارهای الاهم فالاهم این اداره را لازم نداریم بنده عرض میکنم در صورتیکه در مرکز این اداره نباشد پس در ولایات بطریق اولی هیچ شعبه لازم ندارد اقلاً ما انتظاماتی را که در مرکز شروع شده است خوب است همین قدرش قرار بدهیم و این دوهزار تومان را بدهیم که عجلاناً بتواند از عهده انتظامات بر آید تا اینکه به سایر جاها برسیم و بنده می دانم که در بعضی موارد ما چشم هایمان را روی هم میگذاریم ۳۰ هزار و ۴۰ هزار تومان تصویب میکنیم و هیچ نمیگوئیم رعایت الاهم فالاهم باید بشود ولی می گوئیم باید رعایت الاهم فالاهم را کرد مگر چه قدر اهمیت دارد که ما این دو هزار تومان را بوزارت اوقاف اعتبار بدهیم بنده خیلی تعجب می کنم از آقایانی که می فرمایند ما نمی توانیم این اعتبار را بدهیم بنده عرض میکنم که هر قدر ما رعایت الاهم فالاهم را بنمائیم نسبت بهمان الاهم فالاهم این يك اداره اساسی است که اگر هر آینه این وجه تصویب داده شود بیشتر از مخارجش عایدی خواهد داشت و البته وقتی اداره اوقاف مرتب شد خواهید دید که خیلی فواید دارد حالا دیگر بسته است با اکثریت مجلس.

وکیل التجار - اولاً اداراتی که تشکیل میشود باید ملاحظه فایده آنی و آتیه او را کرد همین طور که گفته شد بنده نمی دانم که این اداره

در کدام موقوفات نظر خواهد کرد و از او چه نتیجه حاصل خواهد شد و بنده هرچه تصور می کنم می بینم که فعلا همچو خبری نیست و اگر چنانچه يك موقوفاتی الان در اداره وزارت اوقاف است یعنی در دست آنها است میگویند که فلان موقوفه و فلان اوقاف فعلا تصرف وزارت اوقاف است و از عایدی او ممکن است فلان قدر عاید شود و در این سه صورت هم باید دید که آیا می تواند آن عایدی مخارج این اداره را متحمل شود یا خیر و اگر در سایر موقوفات امروز بخواهیم مداخله کنیم بنده امروز صلاح نمی دانم در آن ها دخل و تصرف کنیم به علاوه این اداره گفته شد که تشکیل شده است و هفت ماه است که از سال میگذرد بودجه او هم دوازده هزار تومان نوشته شده است که باید تصویب شود این مدت هفت ماه بنده نمی دانم این دوهزار تومان چه در این اداره رami تواند دو کند اعضاء این اداره هزار تومان حقوق داشته باشد این دوهزار تومان چه ببرد آنها می خورد علاوه دهم مرتبه در ضمن اظهارات خودشان آقای معاون اظهار داشتند که این تصویب ضروری بودجه نمی رساند برای اینکه اعضاء این اداره بقدر کفایت یعنی بقدریکه بر ایشان معین شده است حقوق دولتی دارند و بعضی اینک در این اداره مستخدم شده اند حقوقشان توفیق شده است بنده نمی دانم در صورتی که حقوق اداری بانها داده شده است برای چه حقوق دیوانشان توفیق شده است علاوه بنده عرض میکنم اداره که بنده باشد دوازده هزار تومان بودجه او نوشته شود و حالا که هفت ماه است که از سال گذشته است دو هزار تومان بخواهند این اداره هیچوقت برای ما فایده ندارد و بایاد اداره مرتب باشد صحیح باشد اجزایش باید ماه به ماه کار بکنند و حقوق خودشان را بگیرند تا اینکه از وجود ایشان کاری ساخته شود و فایده ببریم و اگر غیر از این باشد هیچ فایده ندارد این دو هزار تومان هم از میان می رود و از وجود ایشان هم فایده نخواهیم برد .

معاون وزارت اوقاف - در این مسئله

اوقاف خیلی صحبت شد باندازه که هیچ تصور نمی کردم اینقدر و این اندازه صحبت خواهد شد عرض می کنم حالا من نمی خواهم تمام فرمایشات آقایان نمایندگان را جواب بدهم ولی آنکه از همه نزدیکتر است آن چیزی است که آقای وکیل التجار فرمودند بنده عرض نکردم که باندازه این دوهزار تومان اجزاء موجب دیوانی دارند و این اعتباری را که خواستم برای این نبود که خودشان موجب دارند بنده عرض کردم که اگر موجب شخصیتشان را در سال حساب کنند بیشتر از این دو هزار تومان خواهد بود زیرا که مسوقید اجزاء ادارات يك موجب دیوانی دارند که مادامی که در ادارات خدمت می کنند آن موجب و آن حقوق توفیق می شود حالا این اجزائی که در این اداره هستند بعضی مواجها دارند بعضی شغل ها هم بانها داده شده است چنانچه در تمام ادارات است ولی نه اینکه معادل باشد با آن حقوق که اینجا می گیرند در سال اگر حساب کنید البته

مواجهه های شخصی آنها بیشتر از این دوهزار تومان است و وقتی که فرمودند بعد از هفت ماه دو هزار تومان برای آنها خواستند اولاً قریب دوماه است که مشغول مذاکره هستیم چون وقتی که ما این اعتبار را خواستیم ه ماه پیش بود آنوقت هم به ملاحظه اینکه فوق العاده از دولت نخواستیم باشیم تأمل کردیم که شاید بودجه کفایت نکند و کار بودجه مملکت يك ترتیبی پیدا کند و تکلیف اداره اوقاف هم معلوم شود و حالا پنج ماه است که این تقاضا را پیشنهاد کرده ایم بکمیسریون بودجه و اینجا مانده است و طول کشیده است که بهفت ماه رسیده است و دیگر اینکه می فرمایند که این زیاد است گمان نمی کنم که بنده يك چیز فوق العاده خواسته باشم يك فقره دیگری هم بود که خواستم عرض کنم از فراریکه آقایان نمایندگان اظهار می دارند ممکن است اظهاراتشان دوسه نتیجه داشته باشد یکی این که عاجالتاً اداره اوقاف لازم نیست یکی اینکه اوقاف می خواهیم ولیکن حقوقی باو نمی دهیم یکی اینکه این مدتی که بوده اند يك چیز بدهیم و بعد از این بدهیم بنده استدعا می کنم بالاخره باید معین کرد که این اشخاصی که تا حال خدمت کرده اند تکلیفشان معلوم شود و اینکه این اداره نباشد بنده نمی دانم چطور ممکن است گفت نباشد در صورتیکه سالها است بوده است و مردم رجوعات داشته منتهی سابقاً بطور دیگر بوده است حالا باین طور است یکی اینکه می فرمایند که اداره باشد ولی اجزاء همان حقوق دیوانی خودشان را بگیرند و ما بقیش را تهیه کنیم اینها اشکالاتی است که در نظر هست و این ترتیب ممکن نیست بجهت اینکه اشخاصی که در ادارات آمدند حالیه حقوقی به آنها نمی دهند مگر این که بنویسند که اینها از اداره خارج شده اند یا اینکه داخل هستند تا اینکه مثل سابق يك نفعه بانها بدهند بعضی از آقایان اشاره کردند که این اداره شاید مضر است بنده اینرا درست نفهمیدم آیا میخواهید بفرمائید که کلیتاً بودن اداره اوقاف در مملکت مضر است یا اینکه این اداره مضر است یا اینکه يك دوهزار تومان برای این اداره بدهید ولی اینکه این اداره نباشد بنده گمان میکنم که بالاخره وجود يك اداره اوقافی را لازم خواهد داشت بجهت اینکه اداره ایست که همیشه بوده است و باید باشد منتهی اگر معاینی دارد باید رفع کرد ولی دیگر ممکن نیست که اداره اوقاف بکلی در مملکت نباشد البته اصلاحش لازم است در هر حال این دو هزار تومان چیز زیادی نیست و البته فواید هم دارد و از جمله فوایدی هم که خواهد داشت و یکی از کارهایی است . . . . .

رئیس - این نکته را آقایان متوجه باشند که

فقط در قابل توجه بودن این پیشنهاد رای گرفته میشود مخارج و مواجها و سایر چیز های دیگر با کمیسریون است که با حضور وزارت جنگ مذاکرات بنمایند و ترتیبش باید داده شود.

وکیل التجار - در قابل توجه بودن اینطور

گویا حرفی نیست و نباید پیش از این در این خصوص مذاکره کرد و باید بعد از آنکه قابل توجه شد فوراً از اینجا این لایحه را رجوع نمایند بوزارت جنگ و

همانطوریکه گفته شد در جزء سواری که منظور کرد اندک بگیرند اینها را مقدم بدارند .

آقا سید ابراهیم - بنده عرض میکنم تمام

آقایان مستحضرنده که ایل جلیل بختیاری يك طور خدمت شایانی و بیکطور امتحانی داده که بر تمام اهالی مملکت ایران خدمات آنها ثابت شد که کسیکه حافظ حقوق این ملت باشد ایلات است بواسطه آن شجاعتی که دارا هستند گویا آقای حاج محمد کریم خان فرزند این بوده است که ما از وجود ایل قشقائی هم استفاده کنیم و از سایر ایلات و چنانکه ایل جلیل بختیاری حاضر شده است برای خدمت دیگران هم برای خدمت حاضر باشند در این کار خیر که خدمت بملت باشد ایشان هم شریک باشند البته دیگران هم باید کمک کنند و در اهمیت آن هم این يك نکته بس که ما در عرض این دوسال مدافعی برای وطن غیر از ایل بختیاری از کسی ندیدیم در واقع وطن پرستی ایشان آشکار شد و بر کسی پوشیده نیست .

آقا سید حسین اردبیلی - حالا مذاکره

زیاد لازم نیست همین قدر در قابل توجه بودن این پیشنهاد رای بگیریم و بگذریم بعد هر چه مذاکره لازم است میشود .

کاشف - طرح آقای حاجی محمد کریمخان

قابل توجه شده است حالا باید بکمیسریون نظام رجوع شود رای گرفتن لازم ندارد .

حاج شیخ رئیس - بنده عرض میکنم

سابق بر این نظر بیاره اطلاعات که از داخله و خارجه حاصل میگردیم میدانیم نظر خارجه بخصوص ایلات ایران اهمیت فوق العاده داشت باین معنی آن زمانی که در مملکت عثمانی بودم در اسلامبول هر وقت مذاکره از قشون ایران میشد بیاره ملاحظاتی سیاسی میگفتند که در قشون منظم مرکزی ایران آنقدر نمی توان بنظر اهمیت ملاحظه کرد بلکه نظراً با ایلات ایران است زیرا آنها سردمانی هستند باشهامت و شجاعت خارجی نداشت و در گرمسیر کرمان هم بنده سراغ دارم که وجود خارجی ندارد در اینصورت خیلی از نقاط عده های سوار جزء نظام داریم که وجود خارجی ندارند و اسم ایشان در جزء دستور جنگ هست و همین طور که حاجی سید ابراهیم فرمودند شجاعت ایلات خصوصاً بختیاری که بینی و بین الله شجاعت آنها را دیدیم همانطور از قشقائی ها هم لازم داریم که آنها هم در تحت نظام بنایند و اگر چه بیانات کافی کاملاً آقای حاج فاتح الملک فرمودند دیگر لازم نیست ولی بنده همین قدر عرض کنم که وقتیکه در نظام کاملاً بتوانیم از وجود ایشان فایده ببریم و بنده تأکید میکنم که با حضور وزیر جنگ در این خصوص کاملاً مذاکره شود و مخصوصاً وزارت جنگ يك ترتیب صحیحی در باب امورات خودشان بدهند و يك تحقیقی در کار خودشان بکنند که این پولهای مفرطه که باسم سرباز و سوار هست بصرف خودش صرف شود آن وقت صاحب سوار صاحب قشون صاحب همه چیز خواهیم شد فی الواقع ایران همیشه يك عده بیست هزار سواره و بیاده در جزء دفتر مملکتی ثبت کرده بود وقتی که میخواستند سلاطین تا بيك جایی قشون بفرستند ده هزار و بیست هزار میفرستادند چطور شد که حالا میخواهیم صد سوار

در اصل ۳۹ چادر مجلس چه در انجمن تحقیق اگر لایحه مزبور راجع بیکی از وزراء مسئول باشد مجلس باید بوزیر مسئول اطلاع داده که اگر بشود شخصاً والا معاون او بمجلس حاضر شده که مذاکرات در حضور وزیر یا معاون او بشود - مواد لایحه و منضمات آنرا باید قبل از ده روز الی یکماه با استثنای مطالب فوری از برای وزیر مسئول فرستاده باشند همچنان روز مذاکره باید قبل از وقت معلوم باشد پس از مذاقه مطلب با حضور وزیر مسئول در صورت تصویب مجلس با اکثریت آراء رسماً لایحه نگاشته بوزیر مسئول داده خواهد شد که اقدامات مقتضیه را معمول دارد .

رئیس - در باب قابل توجه بودن گمان نمیکنم

که حضور وزیر لازم باشد .

حاج عز الممالک - بله در خصوص

سوار ایلات چنانچه حاجی سید ابراهیم فرمودند در این مدت ایل بختیاری خیلی خدمت کردند و این مسئله دولت را مجبور خواهد کرد که سوارش را از ایلات بگیرد چنانچه سابقاً هم معمول بود که سوار از ایلات میگردند ولی این مسئله بیش از این قابل مذاکره نیست خوب است رای در قابل توجه بودنش گرفته شود و در کمیسریون نظام ترتیب استفاده اش با حضور وزیر جنگ داده شود و آن چیزی که آقا شیخ ابراهیم فرمودند البته ما يك عده سوار از برای دولت باید داشته باشیم و این يك عده سوار از ایلات لازم است .

شیبانی - این مسئله را بنده باید با حضور وزیر

جنگ عرض نمایم حالا هم برای استحضار آقایان عرض میکنم بنده که در کرمان بودم بموجب کتابچه چهار صد سوار در دستور کرمان منظور است و آنچه تحقیق کرده ام يك نفر سوار شهری وجود خارجی نداشت و در گرمسیر کرمان هم بنده سراغ دارم که وجود خارجی ندارد در اینصورت خیلی از نقاط عده های سوار جزء نظام داریم که وجود خارجی ندارند و اسم ایشان در جزء دستور جنگ هست و همین طور که حاجی سید ابراهیم فرمودند شجاعت ایلات خصوصاً بختیاری که بینی و بین الله شجاعت آنها را دیدیم همانطور از قشقائی ها هم لازم داریم که آنها هم در تحت نظام بنایند و اگر چه بیانات کافی کاملاً آقای حاج فاتح الملک فرمودند دیگر لازم نیست ولی بنده همین قدر عرض کنم که وقتیکه در نظام کاملاً بتوانیم از وجود ایشان فایده ببریم و بنده تأکید میکنم که با حضور وزیر جنگ در این خصوص کاملاً مذاکره شود و مخصوصاً وزارت جنگ يك ترتیب صحیحی در باب امورات خودشان بدهند و يك تحقیقی در کار خودشان بکنند که این پولهای مفرطه که باسم سرباز و سوار هست بصرف خودش صرف شود آن وقت صاحب سوار صاحب قشون صاحب همه چیز خواهیم شد فی الواقع ایران همیشه يك عده بیست هزار سواره و بیاده در جزء دفتر مملکتی ثبت کرده بود وقتی که میخواستند سلاطین تا بيك جایی قشون بفرستند ده هزار و بیست هزار میفرستادند چطور شد که حالا میخواهیم صد سوار

و یا پنجاه سوار بجائی بفرستیم ممکن نمی شود خوب است در این مطلب يك دقتی بشود و با حضور وزراء قراری در این باب داد که فی الواقع ملت هم تکلیفش را بدهاند که صاحب يك دولتی است .

حاجی محمد کریم خان - در مسئله حقوق

سوار که آقای آقا شیخ ابراهیم فرمودند که باید بکمیسریون برود بنده عرض میکنم محل خود سوار رعیتی است و باندازه حقوق دیوست یا سیصد سوار خودشان مالیات بدهند و مالیات را میدهند بوزارت مالیه وزیر مالیه همان مالیات را میدهد باین عده سوار چرا محل ندارد .

محمد هاشم میرزا - بنده با وجودیکه

اساساً در تجبید ایلات با تمام آقایان همراه هستم ولی مخالف هستم با تمام این مذاکرات که امروز شده است مشی کلی دولت همان طوریکه مذاکره شد معلوم نیست و شاید باین واسطه دچار اشکالات

بشود هنوز در این مدت معلوم نشده است که چه فراری در این باب خواهند داد قشون که میگویم بقرهه است یا چیز دیگر یا آنکه باید اجباری باشد یا اینکه از روی ترتیبی باید باشد وقتی که این سه جزء معلوم شد از ایلات یا غیر ایلات هیچ فرق نمی کند این سه قسم معلوم شود تا آنکه از ایلات هم دولت يك عده قشونی سوار نظام گرفته شود آنوقت ما حق داریم که بگوئیم چقدر گرفته شود و از کدام ایل گرفته شود و الا بدون اینکه معین شده باشد و يك عقیده ثابتی از طرف دولت پیشنهاد شده باشد تمام این مذاکرات بی نتیجه خواهد بود و این مسئله از قبیل مذاکراتی است که در دوره تقنینیه سابق شده بود که بواسطه يك ماده سابق معطل مانده بودیم و خاطر همه آقایان هست در وقتی که نظام نامه می نوشتیم هر چه خواستیم مطالبی را که نوشته شده بود تفسیر بنماییم بنظرمان خوب نمی آمد و نتوانستیم حالا هم این پیشنهاد ما را همان طور بزحمت دچار خواهد کرد برای اینکه مثلا اگر رای دادیم که دیوست هزار نفر قشون بگیریم نظرمان بر این شده که قشون نباید از ایلات باشد باید از نظام باشد که در تحت فرمان صاحب منصب باشد نه در تحت فرمان ایلاتی بنده عقیده ام این است که دچار اشکالات خواهیم شد .

موتس الملک - تعریفاتی که از ایلات شده

است صحیح است ولی بنده عرض میکنم که کار با نظارت و قانون گذاری است و این طرح که شکل قانونی ندارد که ما بگوئیم از ایلات سوار بیآوریم این وظیفه دولت است که از هر جا میخواهد سوار بیآورد و از هر جا که صلاح میدانند سوار میگردانند مثل این است که بوزیر جنگ بگوئیم که برای فلان توپ باید از فلان کارخانه باروت بیآوری ما باید از دولت قشون بخواهیم اوقشون را از هر کجا میخواهد تعیین میکنند و از هر کجا که صلاح میدانند قشون میگردانند و تعجب میکنم از کمیسریون مبتکران چطور نموده باین مطلب نشده است این قبیل طرحها اگر چه

صحیح است ولی چون از وظیفه ما خارج است رد نمیکند و حالا عرض میکنم که این کار از وظیفه ما خارج است باید رجوع شود بوزارت جنگ که اگر صلاح دانست عمل نماید .

لسان الحکماء - کمیسریون مبتکران هم باین

مطلب متوجه شده بهمین جهت شرط کرد رضایت وزیر جنگ را چنانچه در راپورت اشاره شده است

حاج سید ابراهیم - اصل ۱۰۴ قانون

اساسی مینویسد ترتیب گرفتن قشون را قانون معین مینماید تکالیف و حقوق اهل نظام و ترقی در مناصب بموجب قانون است بنده از آنکه گرفتن سوار و نظام باید بترتیب قانون باشد این طرح را می شود مذاکره شود .

معرزالملک - اینجا جای هیچ تردیدی

نیست که وضع گرفتن قشون را باید قانون معین نماید و در این هم که هر وقتی که ما بخواهیم در مملکت يك قشونی بگیریم باید از عناصر جنگی این مملکت بگیریم حرفی نیست ولی من از تمام نمایندگان که موافق هستند با این مسئله شوال میکنم آیا طرز گرفتن قشون را با يك ورهه که يك عده بی مطالعه امضاء کرده باشند باین مختصری میتوان رای گرفت آیا میشود اساس قشون گیری يك مملکتی را این لایحه قرار داد این لوایح فرع قانون کلی است این يك چیزی نیست که يك و کبلی معین کند این تکلیف دولت است این تکلیف وزیر جنگ است که بعد از ملاحظاتی مقتضیات بعد از ملاحظاتی مناسب مملکت ایجاد کند و مطابق آن رفتار نماید و این عده سوار را بگیرد خواهد فرمود که این لایحه ایست از يك و کبلی البته باید در قابل توجه بودن رای بگیریم بنده عرض می کنم در قابل توجه بودن آن اگر رای بگیرند بمجلس بر میخورد برای اینکه این لایحه نیست و این نمایانم چه چیز است در صورتیکه نه نظر وزارت جنگ معلوم است و نه هیئت دولت در آن نظریات کرده اند فرض بفرمائید بدبختانه این را مجلس تصویب کرده است آنوقت باید برود بکمیسریون نظام مسلماً این طرح را رد خواهد کرد کمیسریون نظام که رد کردند هیئت دولت هم این را رد خواهند کرد آنوقت يك مدتی وقت بی فایده صرف شده پس از این جهت بنده عرض میکنم اینطور لوایح را بعداً که ملاحظاتی نکردیم و هیچ مطالعه نکردیم و پیشنهاد کردیم در موقع اجرا عاجز خواهیم ماند پس خوب است در ابتداء این ملاحظاتی بشود که هانت دچار محظورات نشویم بنده این لایحه را هیچ قابل توجه و اجرا نمیدانم و عرض میکنم که از تکلیف يك نماینده خارج است که تکلیف قشون گیری يك مملکتی را که وظیفه دولت است در ضمن لایحه قانونی پیشنهاد مجلس کند .

فاتح الملک - بنده رد می کنم فرمایش

معرزالملک را بدلا باینی که عرض می کنم اولاً کسیکه این طرح را پیشنهاد کرده است فوراً نگفته است که بعد از گذشتن این لایحه به هزار سوار ایلات را

خبر کنند حاضر شوند که شما میفرمائید این نمایانم چطور است و باید دولت در آن نظریات بنماید بنده عرض میکنم آن یك سال است مجلس شورای ملی مفتوح شده است پیشنهاد وزارت جنگ این بود که رفورم جدیدی از برای مملکت ایران ایجاد شود و بمجلس تقدیم بشود بدبختانه ما که در کمیسیون نظام هستیم يك همچو قانونی ندیدیم که دولت ایران چطور میخواهند قشون خود را مرتب کند و چون ما بمضی فوائد دیدیم از اینکه میخواهند رفورم جدیدی اتخاذ کنند و ترتیب قشون را منظم کنند باینجهت این پیشنهاد را کردیم که در جزو قشون گیری يك عده سوار هم از ایلات بگیرند که برای ما فایده داشته باشد آنهم نه اینکه بعد از آنی که مجلس تصویب کند وزیر جنگ هم مجبور شد که این لایحه را قبول کند و فوری از ایلات هزار نفر بخواهد ممکن بود که این لایحه بوزارت جنگ رجوع شود و یا آنکه چنانچه رجوع میشد به کمیسیون نظام ممکن بود با اطلاع وزیر جنگ این کار بشود و خاطر وزیر جنگ را مسبوق نماید این قانون قشون گیری که شما میخواهید وضع کنید يك نماینده هم بخیال خودش يك همچو چیزی را پیشنهاد کرده است او را ملاحظه می کند اگر دید مطابق است تصویب میکند این را و اگر دید با آن قانونی که میخواهد قشون بگیرد مطابق نیست یا به مقتضیات وقت حالا صلاح نیست رد میکند و این هم يك چیزی نیست که اسباب توهین بشود هیچ محتاج باین قسم فرمایشاتی که آقای معزز الملک کردند نبود بنده میخواهم متذکر شوم که در این مدت قلیل از سوار ایلات چه بهره برده اید و از سوارهایی که سابق داشته اید چه بهره برده اید آنوقت ملتفت میشوید که هر گاه وزیر جنگ را مسبوق نمایم که اگر این قشونی که حالا بر رفورم جدید میخواهید بگیرد يك عده هم از ایلات بگیرد بد چه نتیجه ما خواهیم گرفت

رئیس - حال باید در قبال توجه بودن این دو طرح رأی بگیریم.

[جمعی اجازه نطق خواستند و اظهار کردند این قابل رأی نیست.]

رئیس - مذاکرات در این باب زیاد شده است پس رأی میگیریم در این که رأی بگیریم یا نه.

حاجی محمد کریم خان - بنده پیشنهاد خود را مسترد میدارم و پیشنهاد میکنم بوزارت جنگ اگر صلاح دانست خود وزیر جنگ به مجلس پیشنهاد می کند بجهت اینکه فرمایش آقای فاتح الملک مرا فایده کرد.

رئیس - پس رأی میگیریم در قبال توجه بودن طرح آقای حاج فاتح الملک.

حاج فاتح الملک - بنده هم همانطوریکه حاج محمد کریم خان فرمودند پیشنهاد خود را مسترد میدارم.

رئیس - آقای حاج محمد کریم خان و آقای حاج فاتح الملک پیشنهاد خودشان را مسترد داشتند که همینطور پیشنهاد کنند بوزارت جنگ

(در این موقع شروع بشود در مواد لایحه قانون تشکیلات عدلیه شده ماده اول پیشنهاد وزیر و راپورت کمیسیون قرائت شده شور و مذاکرات لازمه در آن بعمل آمده در خاتمه شاهزاده سلیمان میرزا پیشنهاد نمودند چون هم ماده اول پیشنهاد وزیر و هم ماده اول راپورت کمیسیون قانون اساسی است و بهیچوجه مذاکرات و رأی مجلس در این مورد بی نتیجه خواهد بود لهذا بنده پیشنهاد میکنم که هر دو حذف شود ماده دوم پیشنهاد وزیر و راپورت کمیسیون قرائت شده از طرف آقای مؤمن الملک اصلاحی پیشنهاد شده قرائت و بکمیسیون رجوع شد پس از آن در ماده دوم شروع شده و از طرف آقای رئیس اجازه تنفس داده شد بفاصله نیم ساعت مجدداً جلسه تشکیل و شروع بشود در ماده سوم پیشنهاد وزیر و راپورت کمیسیون گردید بعد از مذاکرات و مباحثات لازمه شاهزاده سلیمان میرزا پیشنهاد نمود شش نفر از فقهای مجلس منتخب و بر اعضای کمیسیون عدلیه افزوده شده که در آنجا از حیث شرعیات در لایحه نظریات نموده در ترتیب محاکم شرعیه نیز مذاکره و تقاطعی افکار نموده نتیجه عقاید خود را بمجلس اظهار بدارند.

آقای آقا شیخ غلامحسین پیشنهاد نموده نفر انتخاب شود بعضی دیگر بر این بودند که باستثنای آقایان حاج میرزا زین العابدین قمی و حاج امام جمعه خوئی شش نفر انتخاب شده بر اعضا کمیسیون عدلیه آقای آقا میرزا احمد پیشنهاد نمود که رئیس کمیسیون عدلیه آقای حاج شیخ رئیس بانتخاب خود چند نفر از فقهای مجلس را در کمیسیون دعوت نموده فرار این کار را بدهند بعد از مذاکره باین پیشنهاد اخیر رأی گرفته شد با کثرت تصویب و لایحه قانون تشکیلات عدلیه بکمیسیون مزبور عودت داده شد که پس از ملاحظاتی نظریات ثانوی آن کمیسیون بمجلس پیشنهاد شود.

رئیس - چون آقای رئیس الوزرا تقاضای يك جلسه خصوصی کرده اند عجالاً مجلس علنی را ختم میکنیم دستور جلسه آینده طرح از باب کیخسرو راجع بطبع فهرست عرائض راپورت کمیسیون بودجه راجع بمستمری شجاع السلطان بانه راپورت کمیسیون قوانین مالیه با جاره و کنتراستها.

میرزا احمد قزوینی - اگر چه این مطلبی که عرض میکنم چون خیلی طول کشیده است بنظر خیلی قبیح است ولی چون لازم میدانم از اینجهت سؤال میکنم جناب حاجی شیخ رئیس راجع بطرح آقایان حاج محمد کریم خان و حاج فاتح الملک در اخذ قشون مطالبشان همچو فرمودند که ایلات را نباید بمرکز حاضر کرد نباید ایشان را بمدرسه گذاشت که علم و فنون نظامی بیاموزند بواسطه اینکه چنانچه ایلات بیایند در مرکز وضع و ترتیبات ما را ببینند و در مدارس تحصیل علوم و فنون و مشق نظامی را بنمایند خصم ما خواهند گردید بنده بملاحظه اینکه این مطلب را خیلی با اهمیت میدانم اگر چه شاید سایرین هیچ اهمیتی ندهند عرض میکنم فرمایش حضرت عالی راجع بملیت و مراد از خصم و مالکیت اگر مراد ملت ایران است تمام ایلات متعلق

بایران است و تمام ایران نوادند همه آنها افراد ملت هستند و مسلماً هیچوقت در باب ملیت اقدام خطائی نخواهند کرد و اگر مقصود حضرت عالی بعضی رؤسای آنها است بدیهی است این مسئله هیچ ربطی برفتار ایلات ندارد و اگر رفتار سوئی تا بحال از آنها دیده شده است باید حمل بر دستور آن رئیس کرد ولی ما هر چه تا امروز تجربه کرده ایم و امتحان کرده ایم از هیچیک از آنها چه از رؤسا چه از رؤسای رفاذی که احتمال سوء ظن برای آنها باشد ندیده ایم و مسلماً چنانچه داخل شوند در نظام و در تعلیمات فنون نظامی به رفتار خواهند کرد و اساس مملکت را بهتر حفظ خواهند نمود ما امروز دو دلیل داریم یکی ایل جلیل بختیاری است و دیگری ایل جلیل قرجه داغ یا شاهسون و چون رؤسای ایل جلیل بختیاری يك اندازه تربیت شده اند همین سبب شد که مملکت را بکفتری آبادان کردند ولی چون رؤسای ایل جلیل قرجه داغ بمدرسه نرفته اند و تعلیم و آداب و ملیت را نخوانده بودند این بود که صدمه به مملکت خودشان وارد آوردند و قلب دولت و ملت را آزردند کردند برای چه این کار را کردند برای این که درس نخوانده بودند تربیت نشده بودند و داخل ادارات دولتی نشده بودند از این جهت بود که مخالفت کردند و آنقدر خسارت به مملکت و برادر خودشان وارد آوردند باین جهت بنده هیچ تصدیق نمیکنم فرمایش جناب حاجی شیخ اگر رئیس را که اگر ایلات بروند بمدرسه و فنون نظامی بیاموزند بر ضد دولت رفتار می کنند و خصم دولت خواهند شد اگر مراد از این خصم شدن مقصود دیگری دارند خوب است بیان بفرمایند.

شیخ رئیس - خیلی متشکر از نماینده محترم که توجه بزواياي نطق نمایندگان محترم دارند و سؤال میفرمایند هم سؤال از علم خبزدو هم جواب عرض می کنم بنده خیلی متشکر و ممنون میشوم و این مملکت را تبریک و تهنیت می گویم در وقتی که بشنوم ایلات و عشایر و قبایل دروازه مرکز داخل شده اند در علوم سیاسی و در تحت تعلیمات اساسی از سماعی و قیاسی اما اینقدرها باید ملتفت شده باشند که در اسلام بول ۲۵ سال قبل از این يك مکتبی که اسمش مکتب عشایری است که حالا تقریباً ۲۰ سال است تأسیس شده است و این از خیالات سلطان عبدالحمید بود اگر چه مستبعد بود ولی او را سلطان عاقلی میدانم این مدرسه را دایر کرد که مگر بایشوا سطره و حشیت و تهوور از میان ایلات بردارد که ایلات رئیس خودشان را معبود مطلق ندانند اگر چنانچه خیال دولت ایران هم عبارت از این است بنده با کمال افتخار حاضریم که معلمی آن مکتب عشایر را قبول نمایم مخصوصاً سلطان عبدالحمید برای اینکار فرستاد باطراف اشخاص را که خیلی مهارت و باوقوف بودند از تمام قبایل حتی از قبایل سلاندر آورد و خودش هم در کمال مواظبت رسیدگی می نمود و بنده خود يك روزی که روز جمعه بود با سفیر کبیر دولت علیه ایران حاضر بودم زمانی که اطفال دایرون می آوردند سلطان عبدالحمید بشخصه آن اطفال را نوازش و مهربانی مینمودان کار برای

چه بود برای این بود که بآنها بفهماند و بشناساند که يك نظاماتی علوماتی غیر از آن عالم شهامت قطری و شجاعت عادی است که آن قوانین حربیه نظامست و من خیلی افتخار می کنم که چنین مکتبی در مملکت مادائر شود اما بدبختانه حالا می بینیم که يك مکتبی که بتواند اهل شهر را کفایت کند نداریم و تا چه رسد باینکه مکتب نظامی هم بخواهیم دائر کنیم اما این پیشنها دیکه نماینده محترم کرده است اگر توجه بفرمایند مقصودشان این بود که یکمده سواری از ایل قشقائی بیایند اینجا مشغول خدمت باشند و تدارک مدارس نظامی هیچ نبود یعنی همانطوریکه يك مدتی باکمال جان فشانی و جان نثاری بختیاری خدمت کرد یکمدتی هم قشقائی برای او امر دولت حاضر باشد حالا به بینیم از آمدن آنها چه نتیجه از برای ما حاصل خواهد شد بنده عقیده ام این است که آمدن آنها صلاح نیست برای اینکه آن عظمت و آن اهمیت و آن جلالت و شوکت و اقتدار دولتی که در رک و ریشه و قلب ایلات هست در مکان خودشان اگر باشند بهتر اطاعت او امر دولت را مینمایند بواسطه اینکه از ترتیبات دولت خودشان اطلاعی ندارند منتها رؤساشان میدانند در مرکز چیست و چه خبر است و اگر حالا بیک ملاحظه راهزنی نمیکند برای این است که از ترتیبات اطلاعی ندارند و حالا واضح تر میگویم چنانچه دوپست نفر سوار از قشقائی و دوپست نفر از کلهر بخواهد همانطور که محمدعلی میرزا خواست عده از سوار کلهر را خواست و آمدند اینجا از ترتیبات اطلاعی پیدا کردند و قتیکه برگشتند دیگر یکده آاد در آنها نگذاشتند پس رداودخان رفت پیش پدرش و گفت که خیال می کردم بمثل معروف شاه سرش را با شیر می تراشد این چیزها نیست تو چرا ادعای سلطنت نمیکنی حالا باید فهمید که خواستن اینها بجز اینکه يك کدورتی میان عشایر و قبایل بیاندازد ثمره دیگری ندارد و اگر اینطور کردید فردا میدان تو بیخانه میدان مبارزه و محاربه ایلات خواهد بود.

(رئیس حرکت نمود و مجلس ختم گردید.)

جلسه ۱۶۹

صورت مشروح روز پنجشنبه سلخ شوال

مجلس دو ساعت و یک ربع قبل از غروب آفتاب ریاست آقای متین السلطنه نایب رئیس تشکیل شد. صورت جلسه روز چهارشنبه (۲۹) را آقای معاضد الملک قرائت نمود. فائین جلسه قبل. قوام الاسلام - نوبری - حاج میرزا آقا - آقا سید محمد رضا - سیه دار اعظم - آقا سید علی آقا - بدون اجازه. آقا سید حسین کزاز - طباطبائی - بهجت با اجازه. مستشار الدوله - ممتاز الدوله - سردار احمد آقا - شیخ رضا - معین الرعایا - معزز الملک - دهخدا - مرتضی - قلیخان بختیاری - بموقع مقرر حاضر نشدند حاج - مصدق الممالک مریم بودند.

نایب رئیس - آقای معزز الملک راجع بصورت مجلس ملاحظه داشتید؟

معزز الملک - در صورت مجلس قید شده است که بنده بموقع مقرر حاضر نشده ام بنده در موقع انعقاد مجلس حاضر بودم و در صورتیکه مجلس دو ساعت بفرود

تشکیل میشود نمایندگان نمیتوانند سه ساعت و نیم بفرود حاضر شده در اطاق تنفس منتظر باشند این قرار در وقتی بود که هیئت رئیسه ساعت ۳ تشریف می آوردند اینجا و می نشستند و حالا چندی است که گویا این قرار متروک شده است.

ارباب کیخسرو - بنده خاطر هست که مخصوصاً در چند مجلس معین شد ساعت ۳ مجلس منعقد شود و آقایان نمایندگان ۳ ساعت و نیم قبل از غروب حاضر شوند بنا بر این اداره مباشرت مکلف است که از همان میزان رفتار نماید حالا اگر يك چند وقتی حاضر نشدند و مجلس در ساعت معین منعقد نشد اداره تکلیف دیگری نخواهد داشت.

نایب رئیس - دیگر ملاحظاتی در صورت مجلس هست؟ [اظهاری نشد]

نایب رئیس صورت مجلس را امضاء نمود. راپورت کمیسیون بودجه راجع به برقراری ماهی صد تومان در حق شایع السلطان بانه قرائت شد دو لایحه وزارت مالیه در باب تقاضای برقراری ماهی يك صد تومان حقوق در باره شایع السلطان بانه که در مجلس سابق هم موقتاً تصویب نموده بودند قرائت شد و پس از مذاکرات اکثریت کمیسیون چنین رای داد که مادامی که وجود اودر کمیسیون سرحدی لازم و املاک منصوبه اش مسترد نشده ماهی يك صد تومان را چنانچه مجلس سابق هم تصویب نموده موقه در حق او برقرار داشته و به شاراله عاید دارند و مطابق تصدیق نامه وزارتین خارجه و مالیه حق او برقرار باشد.

محمد هاشم میرزا - چون از این قبیل مطالب و لویح که بمجلس میاید نمایندگان فوراً آنرا رد کرده ملاحظاتی لازم را در آن نمی کنند باین جهت لازم دانستم عرض کنم که در این مورد در توضیحاتی لازم است مخبر کمیسیون بدهد و فوراً از نقطه نظر این بود که ضیق مالیه است و این صد تومان زیاد است رد نشود.

افتخار الواعظین - بنده نظرم است که وقتی که در آن کمیسیون بودم این مسئله مطرح شد آقایان خیلی اظهار رضایت از خدمات ایشان میکردند و اغلب تصدیق داشتند از خساراتیکه بر ایشان وارد شده است برای اینکه املاک ایشان را بغیر حق تصرف نمودند و ایشان متوسل بدولت علیه ایران شده تبعیت دولت اجنبی را قبول نکردند و جلای وطن اختیار نمودند بواسطه این ملاحظاتی بنده عرض می کنم که این ماهی صد تومان ابتدا زیاد نیست و سزاوار است که در حق ایشان برقرار شود.

حاج وکیل الرعایا - در موقعی که آقای احتشام السلطنه رئیس مجلس شورای ملی بودند بواسطه سابقه اطلاعاتی که از ترتیب کردستان داشتند بواسطه حکومتی که در آنجا کرده بودند و آقای ناصر الملک هم که در آن اوقات وزیر مالیه بود و او را هم چندی در آنجا برای مقاصد خودشان معطل کرده بودند ایشان هم يك قدری اطلاعات داشتند این ۲ نفر هر دو تصدیق میکردند که این شخص لازم المراتب است و اینکه تا چهار ماه در هر ماهی صد تومان در کمیسیون مجلس سابق تصویب شد بواسطه این بود که ما آن وقت یقین داشتیم که تا چهار ماه دیگر تسویه امور سرحدی می شود و هیچ تصور نمی کردیم که پیش از چهار ماه طول بکشد این بود که بواسطه

بعضی اتفاقات که همه وقت در همه جا تا بحال مانع شد و تسویه امور سرحدی آنجا نشد و تصور می کنم که حالا هم مجلس تا وقتی که این شخص بتواند بخانه خود بر گردد و زندگانی خودش را از سر بگیرد این ماهی صد تومان را در باره او تصویب کند و زیادی نداند و چون در آن اوقات بعضی مذاکراتی از بعضی اشخاص در باره او می شنیدم که عقیده ام این است که این مبلغ زیاد نیست از این جهت بود که عرض کردم که این مقررری فعلاً باوداده شود تا وقتی که بخانه خودش بتواند بر گردد.

ارباب کیخسرو - بنده مخالف با این راپورت ندارم ولی چون آقای حاج وکیل الرعایا این جا اظهار کردند که این مطلب در مجلس سابق در کمیسیون تصویب شده به مجلس نرفته و از کمیسیون بوزارت مالیه احضار شده است می خواستم عرض کنم که در این صورت این مرتبه اول است که این مسئله به مجلس آمده است و در راپورت کمیسیون نوشته شده است که این مسئله در مجلس سابق تصویب شده است خوب است این کلام را از اینجا بردارند برای اینکه این از حالا باید تصویب شود.

حاج سید ابراهیم - بنده هم بقتدر می خواستم عرض کنم که بانه از نقاط مختلف فیه است و غصباً تصرف کرده اند مثل سایر جاها نیست.

نایب رئیس - ممکن است برای استحضار خاطر نمایندگان محترم این مواد مرسله مجلس سابق است خوانده شود.

(آقا میرزا ابراهیم خان و واد مرسله مزبور راجع بوزارت مالیه را قرائت نمود « که خلاصه مشروح محمد خان بانه را که به مجلس شورای ملی اظهار داشته است ملاحظه فرموده چون در مراتب اظهاریه او کاملاً در کمیسیون سرحدی رسیدگی و تحقیقات لازم بعمل آمده چنین تصویب نموده اند که بیاس خدمات و رعایت حال مشارالیه موقه ماهی یکصد تومان در باره او مقرر باشد و بکمیسیون مالیه رجوع شد در آنجا هم همین قسم تصدیق و تصویب نموده اند لزوماً اظهار می دارد که مقرر فرمائید این ماهی یکصد تومان را بعنوان شهریه در باره او مقرر دارند که مدد معاش خود نموده دلگرمانه و آسوده مشغول خدمتگذاری باشد و این مقررری فقط در این سه چهار ماهی است که وجودش در طهران برای تحقیقات سرحدی لازم است.

حسنعلیخان - بنده يك توضیحی می خواستم عرض کنم چون بنده خودم عضو کمیسیون سرحدی بودم آنوقت نظیر بعضی وقایعی که واقع شده بود يك اهمیت داد مجلس سابق بکمیسیون خارجه آنوقت يك چند نفری بر عده اعضا افزود و امش را کمیسیون سرحدی گذاشت و آنروز آن کمیسیون خیلی اهمیت داشت و خیلی مسائل از آن کمیسیون گذشت بدون اینکه به مجلس بیاید و رای داده شود خیلی مفید بود و خیلی از مسائل مهمه هم بود که همین طور از کمیسیونها می گذشت و از طرف هیئت رئیسه آن مجلس نوشته می شد که این مطلب از مجلس گذشته است و نظیر این مسئله